

*П.В. Хряпінський,
кандидат юридичних наук, доцент, адвокат
(Запорізький національний університет)*

Форми реалізації позитивного аспекту кримінальної відповідальності

Ключові слова: *кримінальна відповідальність, покарання, заохочення, виключення, звільнення, пом'якшення кримінально-правового обтяження.*

Постановка проблеми. Позитивна кримінальна відповідальність втрачає науково-практичну привабливість якщо не має особистого зовнішнього прояву — форми реалізації у правовій поведінці й оцінці її з точки зору кримінального закону. Поведінковий аспект позитивної кримінальної відповідальності має величезне значення це й тому, що, “піонери” цього аспекту кримінальної відповідальності бачили її сутність у “почутті морального обов’язку, суспільного боргу”. [1, 78]. Таке розуміння позитивного аспекту кримінальної відповідальності ґрунтовно не сприймалось більшістю криміналістів, оскільки не мало об’єктивного моменту діяльності. “Юридичній оцінці, — зазначає І.Е. Звечаровський, — перед усе підлягає “практична відповідальність”, тобто результати зовнішнього прояву поведінки суб’єкту права. Й саме з врахуванням цього елемента відповідальності можливе встановлення того, як сформувалась відповідальність пізнавальна і вольова” [2, 40].

Стан досліджень. Проблема реалізації позитивного аспекту кримінальної відповідальності має велику наукову й практичну актуальності. Спроби її вирішення ми знаходимо у дослідженнях А.З. Астемірова, Ю.В. Бауліна, Н.О. Беляєва, В.І. Борисова, Ю.В. Голика, В.В. Голіни, В.О. Єлеонський, І.Е. Звечаровського, О.М. Костенка,

М.І. Мельника, А.А. Музики, М.І. Панова, В.С. Прохорова, Р.А. Сабітова, В.Г. Смирнова, П.Л. Фріса, А.Н. Тарбагаєва, І.А. Тарханова та ін. Проте, питання про форми реалізації позитивної кримінальної відповідальності спеціально не розроблялось, потребує подальшого комплексного дослідження функціональний зв’язок правомірної, соціально-корисної поведінки з відповідною схвальною, заохочувальною реакцією з боку держави.

Отже, **метою** цієї статті є дослідження форм реалізації позитивного аспекту кримінальної відповідальності, визначення функціонального зв’язку між змістовною складовою правомірної, соціально-корисної поведінки й видом і мірою кримінально-правового заохочення.

Виклад основних положень. Домінуючою точкою зору щодо об’єктивного прояву позитивної кримінальної відповідальності є “усвідомлення громадянином почуття обов’язку перед суспільством, впевненість у необхідності суворого дотримання законів, недопущення вчинення суспільно-небезпечних злочинних діянь й, заснована на цьому усвідомленні, практична діяльність” [3, 54]. Кримінальна відповідальність у позитивному аспекті має реалізовуватися у визначених правових формах. У теорії кримінального права сталим є погляд, що кримінальна відповідальність реалізується-

ся у кримінально-правових відносинах. Як відомо, правовідносини виникають, змінюються й припиняються у зв'язку появою юридичного факту. Для основних, охоронних правовідносин, що виникають у кримінально-правовій сфері таким фактом є вчинення злочину. Як ґрунтовно зазначає Ю.В. Баулін, для того, щоб кримінально-правове відношення, в якому держава має повноваження покласти на особу кримінальну відповідальність, було змінене, впродовж часу його існування має з'явитися інший юридичний факт, відмінний від того, який породив це правовідношення [4, 49].

Не має достатніх підстав розглядати правомірну поведінку, що проявляється у невчиненні злочинів, дотриманні кримінально-правових заборон у якості, так би мовити, своєрідного юридичного факту, який зумовлює існування кримінально-правового відношення позитивної кримінальної відповідальності. Відсутність відповідного юридичного факту робить неможливим встановлення початого й кінцевого моменту зазначеного розуміння позитивного аспекту кримінальної відповідальності. Зміст кримінально-правового відношення позитивної кримінальної відповідальності, як і будь-якого іншого правовідношення, полягає у чіткому визначенні права і обов'язків його суб'єктів. Чіткої визначеності й конкретності прав і обов'язків суб'єктів, що є характерною рисою публічних правовідносин, й недостає суперечливій позиції позитивної кримінальної відповідальності у вигляді дотримання кримінально-правових заборон. Тому, що крім абстрактних обов'язків, з одного боку, громадян поводитися законослухняно й не вчиняти будь-яких злочинів та, з іншого, — держави, у вигляді її правоохоронних органів, не притягувати таких громадян до кримінальної відповідальності, ніяких “конкретних прав і обов'язків” ми не бачимо.

Правомірна, соціально-корисна поведінка суб'єктів дійсно реалізується у дотриманні приписів права, в тому числі й виконанні кримінально-правових норм, але сама по собі вона тільки частково є резуль-

татом правового впливу, оскільки як ґрунтовно зазначають дослідники правомірної правової поведінки, абсолютна більшість громадян дотримуються правових заборон не у зв'язку з правовим впливом, а в силу сталих морально-етичних принципів й життєвої установки на законослухняну поведінку. Уявлення про “відповідальне ставлення до кримінально-правових заборон”, “невчинення злочинів” й, загалом правомірну, соціально-корисну поведінку як основної форми зовнішнього прояву позитивного аспекту кримінальної відповідальності є суперечливим й нами не сприймається. Вважаємо, що в правомірній, законослухняній поведінці у кримінально-правовій сфері знаходять свій прояв величезне розмаїття суб'єктивних й об'єктивних обставин, серед яких, чільне місце посідає й кримінально-правовий вплив.

Ю.В. Голик, В.О. Єлеонський, Р.А. Сабітов, В.Д. Филимонов та ін. ґрунтовно пов'язують зовнішній прояв досліджуваного аспекту з практичною поведінкою суб'єктів правовідносин по здійсненню вимог кримінально-правових приписів. Ці дослідники заохочувальних норм у кримінальному законодавстві зазначають, що позитивна кримінальна відповідальність проявляється у нормах, які у якості своєї відмінної риси мають чітку взаємозалежність між характером поведінки, що схвалюється законом, й кримінально-правового заохочення [5, 14; 6, 28; 7, 6-7].

У вітчизняному кримінальному законодавстві їм відповідають приписи, що передбачені у нормах про: добровільну відмову при незакінченому злочині (ст. 17 КК) і добровільну відмову співучасників (ст. 31 КК), необхідну оборону (ст. 36 КК), затримання особи, що вчинила злочин (ст. 38 КК), крайню необхідність (ст. 39 КК), виконання наказу або розпорядження (ст. 41 КК), діяння, пов'язане з ризиком (ст. 42 КК), виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 43 КК), звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК), звільнення

від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК), обставини, які пом'якшують покарання, а саме: з'явлення із зізнанням, щире каяття або активне сприяння розкриттю злочину; добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди; вчинення злочину з перевищенням меж крайньої необхідності; виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, поєднане з вчиненням злочину у випадках, передбачених КК (пп. 1, 2, 8, 9 ч. 1 ст. 66 КК), призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом у випадку сукупності вищезазначених пом'якшуючих обставин (ст. 69 КК), звільнення від покарання та його відбування (ч. 4 ст. 74 КК), звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК), умовно-дostroкове звільнення від відбування покарання (ст. 81 КК), заміна невідбутої частини покарання більш м'яким (ст. 82 КК), звільнення від покарання на підставі закону України про амністію або акта про помилування (ст.ст. 85-87 КК), зняття судимості (ст. 91 КК), звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру щодо неповнолітніх (ч. 1 ст. 97 КК), звільнення від відбування покарання з випробуванням щодо неповнолітніх (ст. 104 КК), звільнення від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру щодо неповнолітніх (ст. 105 КК), умовно-дostroкове звільнення від відбування покарання щодо неповнолітніх (ст. 107 КК) Загальної частині КК, а також спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності передбачені відповідно, якщо: "громадянин України добровільно заявив органам державної влади про злочинний зв'язок з іноземною державою, іноземною організацією або їх представниками та отримане завдання" (ч. 2 ст. 111 КК), "особа без громадянства або іноземець добровільно заявили органам державної влади про припинення злочинної діяльності, якщо внаслідок цього і вжитих заходів було відвернене заподіяння шкоди інтересам

України" (ч. 2 ст. 114 КК), "керівник підприємства, установи або організації виплатив заробітну плату, стипендію, пенсію чи інші, установлені законами виплати громадянам, до притягнення його до кримінальної відповідальності" (ч. 3 ст. 175 КК), "особа сплатила податки, збори (обов'язкові платежі), а також відшкодувала шкоду завдану державі їх несвоєчасною сплатою (фінансові санкції, пеня), до притягнення її до кримінальної відповідальності" (ч. 4 ст. 212 КК), "особа сплатила страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, а також відшкодувала шкоду, завдану Пенсійному фонду України їх несвоєчасною сплатою (фінансові санкції, пеня), до притягнення до кримінальної відповідальності" (ч. 4 ст. 212-1 КК), "особа добровільно повідомила правоохоронний орган про створення злочинної організації або участь у ній" (ч. 2 ст. 255 КК), "особа добровільно повідомила про створення терористичної групи чи організації і сприяла припиненню існування або діяльності терористичної групи чи організації або розкриттю їх злочинів" (ч. 5 ст. 258 КК), "особа добровільно вийшла з воєнізованих або збройних формувань, не передбачених законом і повідомила про їх існування органи державної влади" (ч. 6 ст. 260 КК), "особа добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси або вибухові пристрої" (ч. 3 ст. 263 КК), "особа добровільно заявила про незаконне заволодіння транспортним засобом правоохоронним органам і повернула транспортний засіб власнику і повністю відшкодувала завдані збитки" (ч. 4 ст. 289 КК), "особа добровільно здала наркотичні засоби, психотропні речовини і вказала джерело їх придбання або сприяла розкриттю цих злочинів" (ч. 4 ст. 307 КК), "особа добровільно звернулась до лікувального закладу і розпочала лікування від наркоманії" (ч. 4 ст. 309 КК), "особа добровільно здала прекурсори, що призначалися для виробництва або виготовлення наркотичних засобів чи психотропних речовин, і вказала джерело їх придбання або сприяла розкриттю цих злочинів" (ч. 4 ст. 311 КК), "особа після давання хабара добровільно

заявила про те, що сталося, до порушення кримінальної справи щодо неї” (ч. 3 ст. 369 КК), “військовослужбовець може бути звільнений від кримінальної відповідальності із застосуванням до нього заходів, передбачених Дисциплінарним статутом Збройних Сил України” (ч. 4 ст. 401 КК) у Особливій частині КК.

В юридичній літературі не досліджувалось питання про форми реалізації позитивного аспекту кримінальної відповідальності, на відміну від форм зовнішнього прояву позитивної кримінальної відповідальності, що вищерозглянуті у, так би мовити, першому наближенні. Відповідну реакцію держави на правову, суспільно-небезпечну або соціально-корисну поведінку особи у кримінально-правовій сфері доречно розглянути з двох позицій: 1) кримінально-правового обтяження та 2) заохочення у кримінальному законодавстві.

Кримінально-правове обтяження є змістовним аспектом негативного аспекту кримінальної відповідальності. Інститут кримінальної відповідальності через призму властивостей покарання, його судового призначення, специфіки виконання чи відбування та несприятливих правових наслідків, по-перше, впливає на свідомість громадян і примушує їх до законслухняної поведінки, чим досягається попереджувальна ціль; по-друге, “демонструє” потенційну і реальну систему карних характеристик того чи іншого виду покарання і силу їх впливу на особистість: у кожному покаранні закладені моральні і фізичні страждання, особові втрати та майнові позбавлення і обмеження різного ступеня, втрата соціальної довіри тощо; по-третє, видом і мірою покарання диференціює негативну оцінку злочину і злочинця з точки зору кримінального закону і моралі; по-четверте, намагається досягти виправлення засуджених, а також попередження вчинення ними нових злочинів. Заохочення соціально-корисної поведінки у кримінальній сфері реалізується у різний ступінь мінімізації кримінально-правового обтяження, що передбачає й повне його виключення. Правий один з перших дослід-

ників кримінально-правового заохочення В.М. Галкін у тому, що воно ніколи не виражається в наданні особистості майнових чи немайнових пільг [8, 95]. Близьку позицію висловлює й В.О. Єлеонський коли зазначає, що “воно визначає яке конкретно кримінально-правове обтяження буде виключене або пом’якшене у тих випадках, коли здійсниться заохочувана законом соціально-корисна поведінка людини” [9, 78].

Аналіз заохочення у кримінально-правовій сфері, надає можливість зробити висновок, що *позитивний аспект кримінальної відповідальності реалізується у формах: 1) виключенні; 2) звільненні; 3) пом’якшенні кримінально-правового обтяження*. Характер мінімізації кримінально-правового обтяження визначається, на наш погляд, комплексом обставин, серед яких слід сукупно враховувати: а) стадію розвитку кримінально-правового відношення; б) соціальну спрямованість правомірної поведінки; в) фактичні наслідки соціально-корисної поведінки.

Ми виходимо з поділу кримінально-правового обтяження на реальне й потенційне. Про потенційне кримінально-правове обтяження може йтися з моменту вчинення злочину й до набуття чинності обвинувального вироку суду. Після вступу у законну силу обвинувального вироку суду й до погашення чи зняття судимості — кримінально-правове обтяження набуває реального змісту, тобто сутність кримінальної відповідальності наповнюється реальним обмеженням прав і свобод злочинця. “Очевидно, — ґрунтовну зазначає Ю.В. Баулін, — кримінальна відповідальність, як і будь-який інший непотійний факт реальної дійсності, здатна і до потенційного існування. Потенційний — етимологічно означає: той, який існує в потенції і може виявитися або бути використаний за певних умов, прихований; який при першій можливості стане ким-небудь” [4, 35]. З позицій цього підходу, майбутня, потенційна кримінальна відповідальність розуміється як передбачені кримінальним законом обмеження прав і свобод, яким може підлягати особа за

вчинення злочину у майбутньому. Реальною ж кримінальна відповідальність стає для цієї особи з моменту набрання законної сили вироком суду, яким вона визнана злочинцем, і їй, як правило, призначено певне покарання, відбування якого пов'язане з низкою додаткових обмежень прав і свобод засудженої особи.

1. Виключення кримінально-правового обтяження, як форма реалізації позитивного аспекту кримінальної відповідальності, здійснюється на стадії потенційної кримінальної відповідальності. Вчинки, що завдають санкціонованої шкоди об'єктам кримінально-правової охорони цілеспрямовані на протидію злочинним та соціально-небезпечним проявам й мають тільки зовні риси схожі з суспільно-небезпечними посяганнями. Зовнішня схожість (збіг) з тим чи іншим складом злочину є обов'язковою, конструктивною ознакою обставин, що виключають злочинність діяння [10, 19]. Обставини, що виключають злочинність діяння, завжди пов'язані з дозволенням завданням необхідної і достатньої шкоди об'єктам кримінально-правової охорони. Правомірна кримінально-правова поведінка у даному випадку має юридичне значення і в силу об'єктивної необхідності підлягає правовій регламентації, у чому зацікавлені як окремі громадяни, так і суспільство, а також держава. Правова оцінка зазначеної поведінки полягають у повному виключенні кримінально-правового обтяження. Заохочення забезпечується визначеною системою гарантій, а саме: право особи вимагати виключення кримінальної відповідальності, скасування всіх постановлених рішень, що защемляють зазначене право, правова відповідальність службових осіб, які не застосували заохочення за наявності підстав та інше. Правомірна кримінально-правова поведінка, що визначена дослідженими обставинами, є особливо соціально цінною. Фактичними наслідками вчинення діянь за умов неперевищення меж достатньої й необхідної шкоди правоохоронним інтересам є відвернення чи припинення суспільно-небезпечного чи злочинного посягання (ст. 36 КК), затримання особи,

яка вчинила злочин і доставляння її відповідним органам влади (ст. 38 КК), усунення небезпеки, що безпосередньо загрожує особі чи охоронюваним правам цієї людини або інших осіб, а також суспільним інтересам чи інтересам держави (ст. 39 КК), дія або бездіяльність вчинені з метою виконання законного наказу або розпорядження (ст. 41 КК), в умовах виправданого ризику для досягнення значної суспільно-корисної мети (ст. 42 КК), вимушене заподіяння шкоди право охоронюваним інтересам особою, яка відповідно до закону виконувала спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації з метою попередження чи розкриття їх злочинної діяльності (ст. 43 КК).

2. Звільнення від кримінально-правового обтяження пов'язується, за звичай, з позитивною, соціально-схвальною поведінкою в момент і після вчинення злочину та може здійснювати як на стадії потенційної, так і реальної кримінальної відповідальності. Зазначена форма реалізації позитивного аспекту кримінальної відповідальності передбачена у нормах про: добровільну відмову при незакінченому злочині (ст. 17 КК) і добровільну відмову співучасників (ст. 31 КК), звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК), звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК), звільнення від покарання та його відбування (ч. 4 ст. 74 КК), звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК), умовно-дострокове звільнення від відбування покарання (ст. 81 КК), звільнення від покарання на підставі закону України про амністію або акта про помилування (ст. ст. 85-87 КК), звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру щодо неповнолітніх (ч. 1 ст. 97 КК), звільнення від відбування покарання з випробуванням щодо неповнолітніх (ст. 104 КК), звільнення від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру щодо неповнолітніх (ст. 105 КК), умовно-дострокове звільнення від відбування покарання щодо

неповнолітніх (ст. 107 КК). В Особливій частині КК це вже вище зазначені спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності передбачені у 15 заохочувальних приписах.

Основне спрямування цих заохочувальних норм полягає в усуненні реальної загрози вчинення злочину (ст.ст. 17, 31 КК) та мінімізації фактичних суспільно-небезпечних наслідків вчинених злочинів (ст. 45, ст. 46, ч. 2 ст. 111, ч. 2 ст. 114, ч. 3 ст. 175 та ін.). В результаті суспільна небезпечність, що притаманна попереднім злочинним діям, суттєво знижується, а інколи й повністю відпадає, що у свою чергу зумовлює імперативне (обов'язкове) чи дискреційне (необов'язкове) звільнення від кримінально-правового обтяження. Добровільна відмова від доведення злочину до кінця, є обставиною, що звільняє особу від кримінальної відповідальності, якщо фактично вчинене нею діяння не містить складу іншого злочину. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК) та примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК) у сукупності з активним сприянням розкриттю злочину або примиренням з потерпілим і повного відшкодування завданих збитків або усуненню заподіяної шкоди та іншими підставами застосування свідчить про остаточну втрату винною особою суспільної небезпечності [11, 74; 12, 50].

3. Пом'якшення кримінально-правового обтяження реалізується у нормах про: призначення покарання у разі вчинення особою, яка відповідно до закону виконувала спеціальне завдання за вчинення у складі організованої групи чи злочинної організації особливо тяжкого злочину, вчиненого умисно і поєднаного з насильством над потерпілим, або тяжкого злочину, вчиненого умисно і пов'язаного з спричиненням тяжкого тілесного ушкодження потерпілому або настанням інших тяжких або особливо тяжких наслідків, яка не може бути засуджена до довічного позбавлення волі, а покарання у вигляді позбавлення волі не може бути призначене їй на строк, більший, ніж половина максимального строку позбав-

лення волі, передбаченого законом за цей злочин (ч. 2 і ч. 3 ст. 43 КК); обставини, які пом'якшують покарання, а саме: з'явлення із зізнанням, щире каяття або активне сприяння розкриттю злочину (п. 1) ч. 1 ст. 66 КК); добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди (п. 2) ч. 1 ст. 66 КК); вчинення злочину з перевищенням меж крайньої необхідності (п. 8) ч. 1 ст. 66 КК); виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, поєднане з вчиненням злочину у випадках, передбачених КК (п. 9) ч. 1 ст. 66 КК), призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом у випадку сукупності вищезазначених пом'якшуючих обставин (ст. 69 КК), заміна невідбутої частини покарання більш м'яким (ст. 82 КК), зняття судимості (ст. 91 КК), погашення та зняття судимості щодо неповнолітніх осіб (ст. 108 КК).

Специфічність зазначених приписів полягає в тому, що вони реалізуються при призначенні реального кримінально-правового обтяження або в процесі його фактичного відбування. Спрямованість соціально-корисної поведінки, що заохочується у такий спосіб співпадає з метою кримінального покарання. "Покарання, — зазначено у ч. 2 ст. 50 КК, — має на меті не тільки кару, й а виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами". Саме тому, правомірна, соціально-корисна поведінка викладене у спосіб, який моделює позитивну пенітенціарну корекцію особистості, яка відчуває безпосередньо на собі кримінально-правове обтяження. Так, заміна невідбутої частини покарання більш м'яким може бути застосована, якщо засуджений став на шлях виправлення (ч. 3 ст. 82 КК), дострокове зняття судимості застосовується, якщо особа після відбуття покарання у виді обмеження або позбавлення волі зразковою поведінкою і сумлінним ставленням до праці довела своє виправлення (ч. 1 ст. 91 КК). Таким чином, об'єктивним наслідком позитивної, соціально-корисної поведінки

у цьому випадку є фактичне досягнення мети кримінального покарання у вигляді невчинення нового злочину й виправлення засудженого.

Отже, приходимо до висновку, що *позитивний аспект кримінальної відповідальності реалізовується у визначених правових формах кримінально-правового заохочення, а саме: 1) виключені; 2) звільненні; 3) пом'якшенні кримінально-правового*

обтяження. У якості правової передумови має заохочувальні норми кримінального законодавства. Заохочувальна норма кримінального законодавства у загальному вигляді має бути визначена як правовий припис, у якому закріплюється соціально-корисна й правомірна поведінка, що заслуговує на визначену міру кримінального заохочення.

Список літератури:

1. **Смирнов В.Г.** Функции советского уголовного права: предмет, задачи и способы уголовно-правового регулирования — Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1965. — 188 с.
2. **Звечаровский И.Э.** Посткриминальное поведение: понятие, ответственность, стимулирование. — Иркутск: Изд-во Иркутск. Ун-та, 1993. — 128 с.
3. **Беляев Н.А.** Уголовно-правовая политика и пути ее реализации. — Л.: Изд-во Ленигр. ун-та, 1986. — 176 с.
4. **Баулін Ю.В.** Звільнення від кримінальної відповідальності. — К.: Атіка, 2004. — 296 с.
5. **Елеонский В.А.** Поощрительные нормы уголовного права и их значение в деятельности органов внутренних дел: Учебное пособие. — Хабаровск: ХВШ МВД СССР, 1984. — 108 с.
6. **Галик Ю.В.** Поощрительные нормы в уголовном праве // Актуальные вопросы борьбы с преступностью / Под. ред. В.Д. Филимонова. — Томск: Изд-во Томск. ун-та, 1984.
7. **Сабитов Р.А.** Квалификация поведения лица после совершения им преступления. — Омск: ВШМ МВД СССР, 1986. — 120 с.
8. **Галкин В.М.** Система поощрений в советском уголовном праве // Советское государство и право, 1977. — № 2.
9. **Елеонский В.А.** О дальнейшей гуманизации назначения и исполнения уголовного наказания // Концепция перестройки исправительно-трудовой деятельности в СССР на современном этапе. — Рязань: РВШ МВД СССР, 1990.
10. **Баулін Ю.В.** Обстоятельства, исключают преступность деяния. — Харьков: Основа, 1991. — 360 с.
11. **Виттенберг Г.Б.** Совершенствование законодательства о наказании // Советское государство и право. — 1980. — № 6.
12. **Егоров В.С.** Теоретические вопросы освобождения от уголовной ответственности. — М.: Моск. психол.-социал. ин-т, 2002. — 279 с.

РЕЗЮМЕ

Анализируется реализация позитивной уголовной ответственности, обосновывается, что нормативно она закрепляется в поощрительных нормах уголовного законодательства и реализуется в формах исключения, освобождения или смягчения уголовно-правового бремени.

SUMMARY

The realization of positive criminal responsibility is analysed in the article. The author claims, that normatively it is reflected in the encouraging norms of criminal legislation and it is realized in the forms of exception, liberation or declining of criminal legal burden.

Рекомендовано кафедрой кримінального та адміністративного права

Подано 04.02.08